

EL MESTRATGE DE LLUÍS CASASSAS

Francesc Nadal i Piqué

Universitat de Barcelona

Vaig ser alumne de Lluís Casassas durant els cursos 1978-1979 i 1979-1980. Fins aleshores havia tingut bons professors que conreaven camps específics del coneixement geogràfic com el de la història del pensament geogràfic o el del modelat del relleu glacial. Ara bé, l'assistència a les classes del professor Lluís Casassas representà per a un jove estudiant de geografia, com ho era jo llavors, una experiència intel·lectual força diferent i modificà de forma pregona la meua visió de l'anàlisi geogràfica.

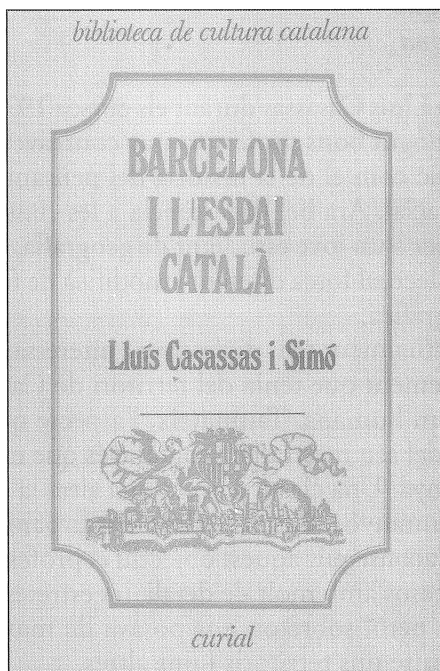
El que feia intel·lectualment tant distintives i interessants les seves classes era l'extraordinari coneixement que tenia del territori de Catalunya tant des de la seva vessant física com humana. Tanmateix, l'aspecte que sempre m'ha semblat més remarcable del seu mestratge geogràfic és que ens va ensenyar a llegir el territori de Catalunya. Una classe darrera una altra la lectura d'aquest territori tant intricat, muntanyós, boscos i altament urbanitzat s'anava fent més entenedora. Per tal d'aconseguir aquest objectiu el professor Lluís Casassas ens explicava, en alguns casos amb molt de detall, les estretes relacions dels homes amb aquest territori, però, sobretot, ens posava de manifest els forts vincles geogràfics existents entre uns territoris i uns altres.

Quan a la tardor de 1978 jo vaig començar a assistir a les seves classes de «Geografia dels Països Catalans», que en la pràctica constituïren una «Geografia de Catalunya», no feia gaire temps que s'havien publicat dues de les principals aportacions de Lluís Casassas al coneixement geogràfic de Catalunya. M'estic referint al llibre *Barcelona i l'espai català. El paper de Barcelona en la formació i en l'ordenament del territori de Catalunya* (1977) i al llibre *Fires i Mercats a Catalunya* (1978). De fet, la major part de les coses que aconseguixo recordar d'aquelles classes estan contingudes en aquests dos llibres cabdals per entendre el pensament territorial de Lluís Casassas.

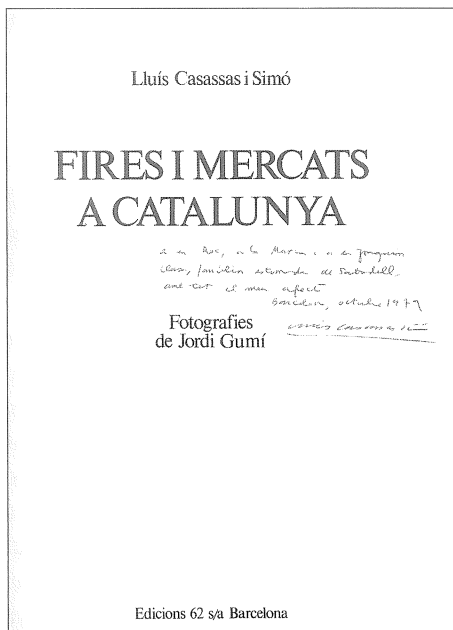
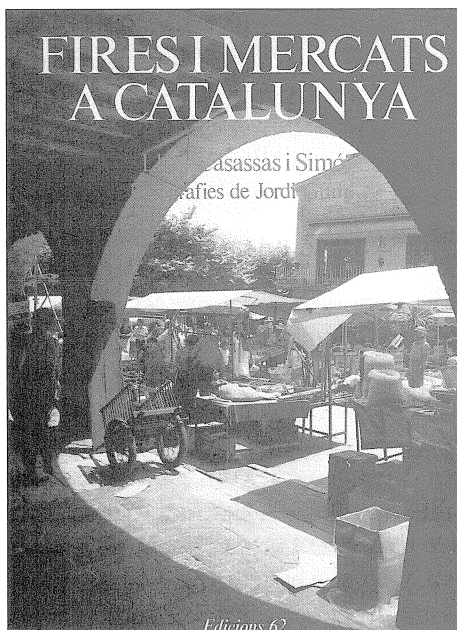
Tots dos llibres són fruit d'un dels principals neguits geogràfics de Lluís Casassas: conèixer les relacions geogràfiques existents entre el territori català i la seva xarxa urbana, influït com estava, entre d'altres, per l'obra de geògrafs com Brian J.L. Berry o R.E. Dickinson. La coneixença d'aquestes relacions, pensava de ben segur Lluís Casassas, no sols contribuiria a enriquir la geografia urbana o regional de Catalunya, sinó que esdevindria una eina de «primeríssima utilitat» per a una possible reforma o millora de l'organització territorial de Catalunya, de la qual estava i està tant mancat el país.

Aquesta era una qüestió fonamental per a un geògraf com Lluís Casassas, tant estretament compromès amb la tasca de transformar democràticament la societat catalana. Aquesta preocupació per reformar l'organització territorial de Catalunya no era una dèria personal seva, sinó que era compartida o expressada aleshores per molts altres geògrafs com era el cas d'Enric Lluch, Carles

Figura 1
Portada de *Barcelona i l'espai català*

Figura 2
Portada de *Fires i mercats a Catalunya*. Exemplar dedicat per Lluís Casassas a Joaquim Clusa

Carreras o Isabel Rueda, per citar-ne alguns. De fet, formava part de les preocupacions d'aquell moment històric i havia estat un dels cavalls de batalla tradicionals del catalanisme polític. Recordem, per als més joves de la sala, que tot això que estic explicant succeïa quan el president Tarradelles feia molt pocs mesos que acabava de tornar del seu llarg exili.

Lluís Casassas, que era amic i que havia estat un estret col·laborador de Pau Vila, coneixia perfectament els treballs duts a terme per la Ponència sobre la Divisió Territorial creada pel govern català l'any 1932 i la divisió comarcal de Catalunya aprovada l'agost de 1936. Durant les classes del curs 1978-1979 Lluís Casassas, tot i que des de 1977 estava implicat amb un equip de geògrafs, economistes i sociòlegs en l'elaboració d'unes «bases teòriques i pràctiques per a una nova divisió territorial de Catalunya» es va mantenir fidel al que podríem anomenar paradigma comarcalista. Malgrat això, va exposar en diferents classes com l'aplicació de la divisió comarcal, aprovada pel govern republicà en unes circumstàncies força excepcionals, plantejava tot un seguit de problemes funcionals. Així, recordo perfectament tot una sèrie de classes dedicades a explicar els problemes de capitalitat que plantejaven algunes comarques com el Baix Empordà o la necessitat de crear noves comarques formulada per algunes poblacions com Mollerussa o Banyoles.

El curs següent, el 1979-1980, va estar dedicat essencialment a aspectes teòrics i generals de l'anàlisi regional. Recordo perfectament les seves classes magistrals impartides a les vuit del matí sobre el «Randstad» holandès, sobre el sistema federal vigent a la República Federal d'Alemanya i també, malauradament, les seves idees excessivament optimistes sobre les bondats del sistema federal de l'antigua Iugoslàvia per apaivagar les tensions nacionalistes que afectaven aquesta república eslava.

Durant aquell curs la qüestió de l'organització territorial de Catalunya va ser tractada de forma molt secundària, la qual cosa era força lògica, ja que no era el tema de l'assignatura que impartia. Ara bé, per a mi la realització tant d'aquest curs com de l'anterior van tenir una gran importància personal i professional, ja que em va permetre establir uns lligams d'amistat i de col·laboració professional amb el professor Lluís Casassas, que es van anar afermant amb el pas del temps a partir de múltiples diàlegs. Aquest fet em va permetre gaudir d'un coneixement força detallat i directe de la proposta de les «municipalies» que aleshores estava elaborant conjuntament amb l'economista Joaquim Clusa en el famós pis del carrer Provença, que jo recordo ple de papers, estadístiques, informes i moltes tasses de cafè, i que, com sap tothom, va ser feta pública l'any 1981.

Des del punt de vista d'un jove geògraf, com era el meu cas aleshores, la proposta de les «municipalies» gaudia i encara gaudeix d'una sèrie d'elements molt positius, que fan que continuï sent un model de referència. Aquesta proposta intentava, en primer lloc, fer casar de forma coherent la xarxa urbana de Catalunya amb l'organització territorial de l'Administració pública, tant a nivell regional/provincial com municipal. En segon lloc, la proposta intentava que

la futura organització territorial de Catalunya tingués en compte els grans canvis que s'havien produït al llarg del segle XX en la mobilitat geogràfica dels ciutadans. I, en tercer lloc, es tractava d'una proposta basada en experiències força exitoses de reforma de l'Administració local dutes a terme a Dinamarca, Suècia, Anglaterra i el País de Gal·les. La proposta intentava, adaptant al nostre país els principis geogràfics i administratius d'aquestes reformes, establir una Administració local més forta, més eficaç i més democràtica. Entendran vostès que em sentís immediatament atret per la proposta de les «municipàlies», i que en la mesura que m'ha estat possible l'he defensat.

Però, a part de la validesa geogràfica concreta de la proposta de les «municipàlies», voldria aprofitar aquestes paraules per dir que, gairebé tant important com la vigència de les idees territorials de Lluís Casassas, ho és la seva actitud intel·lectual en aquest debat. Així, en primer lloc, cal destacar la seva voluntat de ser coherent com a geògraf a l'hora de presentar una proposta que fes casar la realitat geogràfica del país, és a dir la de la seva xarxa urbana, amb l'organització territorial de l'Administració pública. En aquest sentit, cal dir que el professor Lluís Casassas podria haver estat perfectament el «cambiò» de l'ortodòxia comarcalista i haver-se estalviat moltes discussions i problemes amb polítics i geògrafs.

Plenament conscient que la reinstauració de la divisió comarcal aprovada l'any 1936 no representava el «millor» per al país va optar per un altre via força diferent i molt més feixuga. Coneixedor com gairebé ningú del territori de Catalunya, sabia perfectament que la divisió comarcal de 1936 presentava nombroses disfuncionalitats tant geogràfiques com administratives i que la Catalunya de la dècada de 1930 tenia poc a veure amb la de començaments de la dècada de 1980. També sabia, perquè així ens ho ensenyava als seus alumnes, que els pilars sobre els quals s'havia de bastir una nova divisió administrativa del país s'havien d'aixecar tenint en compte la realitat de la xarxa urbana de Catalunya. No es pot entendre el llibre *L'organització territorial de Catalunya* publicat l'any 1981, si previament no s'ha llegit *Barcelona i l'espai català* (1977) i *Fires i mercats a Catalunya* (1979).

D'altra banda, cal subtrallar que Lluís Casassas va ser capaç d'establir una fructífera i sòlida relació intel·lectual i professional amb l'economista Joaquim Clusa, molt més jove que ell. Aquesta relació li va permetre conèixer detalladament les experiències de Reforma de l'Administració Local dutes a terme en alguns països del nord d'Europa a partir de la segona meitat de la dècada de 1950, la qual cosa li va permetre formular un nou model d'organització territorial de Catalunya molt més d'acord amb el que era seu propi coneixement geogràfic i amb el que ell considerava que eren les necessitats del país.

També hem d'assenyalar que Lluís Casassas va posar el seu extraordinari coneixement del territori de Catalunya al servei d'un projecte d'organització territorial, que no sols havia de fer més eficient l'Administració pública de Catalunya, sinó, sobretot, fer-la més democràtica. En aquest sentit, cal dir que Lluís Casassas, que era perfectament conscient que la realitat dels homes és

sempre una realitzat canviant, marcada per les desigualtats socials i polítiques, s'esforçà per entendre i per transformar la societat i el territori que li havia tocat viure. Trobem, per tant, en la seva actitud professional dos valors fonamentals que cal servir: coherència intel·lectual i un gran esperit ciutadà.

Tempus fugit!, he d'acabar la meua exposició. No vull fer-ho, però, sense remarcar que aquests aspectes relatius a la seva actitud com a geògraf i com a ciutadà constitueixen per a mi el llegat més ric i pregon de l'aportació de Lluís Casassas. Un llegat que els geògrafs, economistes i administrativistes interessats en la problemàtica territorial de la Catalunya actual haurien de tenir molt present.

Tot i que el meu escepticisme sobre la voluntat reformista dels nostres polítics és molt gran –deu ser cosa de l'edat– penso que les aportacions del professor Lluís Casassas, que hores d'ara ja ha donat lloc a la creació de tres noves comarques i inspirat diversos estudis i projectes de reforma de l'organització territorial de Catalunya, constitueixen un eina bàsica per a la reforma de l'actual divisió municipal de Catalunya. Una divisió, que ha de ser qualificada, en general, de «pedestre» i que hauria de ser objecte d'una pregon reformista que tingués molt present la proposta que el geògraf Lluís Casassas i l'economista Joaquim Clusa van proposar ara fa ja més de vint anys.